

A man with long, light-colored hair is shown in profile, looking towards the right. He is wearing a white wristband on his left wrist. In the background, a movie poster is visible. The poster has a blue background with a large, stylized eye or face. The title 'SPIKLEŇCI SLAS' is written in large, red, block letters at the top. Below the title, in smaller red text, it says 'námet, scénář a režie JAN ŠVANKMAJER'.

SPIKLEŇCI SLAS

námet, scénář a režie
JAN ŠVANKMAJER

České filmové nebe

Cs. kinematografie 1990 -

Bibliografie

- Jaromír Blažejovský, *Bitva o život (Poznámky k morálce a ideologii českých filmů po roce 1989)*. *Film a doba*, Praha, no. 4, s. 179-184.
- Robert Buchar, *Sametová kocovina*, Host, Brno 2001
- *Česká televize a český film 2001/2002 / Czech Television and Czech Film 2001/2002*, Česká televize, Praha 2002.
- *České filmy / Czech Films. Katalog 1991 - 2001 / Catalogue 1991 - 2001*, Asociace producentů v audiovizí, Praha 2002.
- *České filmy / Czech Films. Katalog 2002 / Catalogue 2002*, České filmové centrum, Praha 2003.
- *Filmová ročenka / Film Yearbook 1992 -*, Národní filmový archiv, Praha 1993 -
- Andrej Halada, *Český film devadesátých let. Od Tankového praporu ke Koljovi*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997.
- Jan Lukeš, *Orgie střídmosti aneb Konec československé státní kinematografie*, Národní filmový archiv, Praha 1993.
- Jan Lukeš, *Česká kinematografie 1990 – 2003*. In: *Český filmový plakát 20. století*, MG, Brno 2004.
- Jiří Peňás, *Deset procent naděje. Výbor z publicistiky 1995 - 2001*, Dokořán, Praha 2002.

Politické a ekonomické změny v kinematografii

- **zrušení státního monopolu na filmovou výrobu a distribuci** zákonem č. 273/1993 Sbírky z 15. října 1993 "o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů" = zrušení dekretu prezidenta republiky č. 50/1945 Sb. o opatřeních v oblasti filmu
- spontánně vstupuje soukromý sektor do kinematografie už od r. 1990: první čs. film v soukromé produkci f-my Bonton a.s. *Tankový prapor* (Vít Olmer, 1991) z námětu Josefa Švoreckého
- Poslední film, na němž se finančně ještě podílel stát - *Černí baroni* (Zdenek Sirový, 1992) z námětu Miloslava Švandrlíka

Produkční kontexty

- do konce roku 1990 zaniklo Ústřední ředitelství Československého filmu a potažmo dosavadní struktura státní kinematografie
- od 1. 7. 1992 vzniká zákonem České národní rady č. 241/1992 Sbírky zákonů **Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie.**
- Státní fond čerpá reálně do současnosti jen ze dvou zdrojů:
 1. z **příjmů z využití filmových děl z let 1965 - 1991**, které byly na Fond převedeny
 2. z **korunového příplatku** k ceně vstupného na každé filmové představení v zemi

Ročně je tak k dispozici 60 - 80 mil. korun X podpora stovky projektů a průměrné ceně celovečerního filmu mezi 20 a 30 miliony korun

Produkční kontexty

- v červnu 1992 došlo ke kontroverzní **privatizaci Filmového studia Barrandov**, které bylo s výjimkou studia ve Zlíně jedinou výrobnou českého filmu
- střet veřejných postojů: přímá státní podpora domácí kinematografie není ve veřejném zájmu - také v oblasti kultury mají platit liberální tržní vztahy **X** česká kinematografie = hodnota české kultury a národní identity, její koncepční podpora by měla být samozřejmou součástí kulturní politiky vlády
- domácí trh - zmenšený navíc od roku 1993 rozdělením státu o třetinu - není tak velký, aby mohl náklady vložené do výroby filmu alespoň vrátit
- podpora kinematografie Fondem pouze symbolická, v parlamentu se nepodařilo odsouhlasit odvod z distribuce filmů na VHS a DVD nosičích

- Kvantitativní i kvalitativní propad celovečerní hrané tvorby v letech 1992 a 1993: vzniklo jen **osm** a **patnáct** snímků.
- výroba se v letech 1994, 1995 a 1996 zvýšila na **devatenáct**, a pak dokonce **dvacet čtyři** a **dvacet pět** filmů, poté se ustálila na **patnácti až dvaceti** hraných snímcích ročně.
- **Intelektuální a umělecký protipól - firma Athanor**, společnost pro filmovou tvorbu, která kontinuálně rozvíjí už předlistopadovou, na státu nezávislou spolupráci producenta Jaromíra Kallisty s režisérem Janem Švankmajerem: *Lekce Faust* (1994), *Spiklenci slasti* (1996) a *Otesánek* (2001), *Šílení* (2005); *Negativ* Pavla Strnada a Petra Oukropce, *První veřejnoprávní* Čestmíra Kopeckého či *Verbascum* Richarda Němce.

- Rychlé vyprchání zájmu o **trezorové** filmy už během roku 1990, z nich *Archa bláznů* (1970/1990, r. Ivan Balada) nebo *Pasták* (1969/1990, r. Hynek Bočan) musely být dokončeny
- Neúspěchem byly ovšem i **nejlevnější, řemeslně podprůměrné a divácky podbízivé zboží**: z produkce firmy Rudolfa Hošny Hošna Film Brno (*Trhala fialky dynamitem*, 1992, r. Milan Růžička) nebo projektů producenta Rudolfa Mose (*Jedna kočka za druhou*, 1993, r. František Filip; *Vekslák aneb Staré zlaté časy*, r. Jan Prokop; *Playgirls, Playgirls 2*, 1995, r. Vít Olmer) v duchu Lukešových kapitol *Hlavně ne umění!* a *Kult blbosti* In: Jan Lukeš, *Současný český hraný film: pod diktátem peněz*.
- průkopníkem přiznané komerce v českém filmu – Jaroslav Soukup: *Discopříběh č.2* (1991), *Kamarád do deště II – Příběh z Brooklynu* (1992), *Svatba upírů* (1993), volný triptych *Byl jednou jeden polda* (II., III.) z druhé poloviny 90. let
- Dušan Rapoš: *Fontána pre Zuzanu 2* (1993), *Suzanne* (1996), *Fontána pre Zuzanu 3* (1999)

Produkční kontexty

- Režiséři producenty: Jan Svěrák při vzniku *Kolji* (1996) a *Tmavomodrého světa* (2001) zakládá firmy Biograf Jan Svěrák Pictures a Tmavomodrý svět.
- Tvůrci mladší generace: Milan Cieslar (Happy Celuloid), Petr Václav (Tosara film), Ondřej Trojan (Filmová a televizní společnost Total HelpArt T.H.A.), David Ondříček (Lucky Man Films), Tomáš Vorel (Vorel Film) či Irena Pavlásková (Eydelles Film). Výjimkou nejsou však ani režiséři starší: Juraj Jakubisko (Jakubisko Film), Jan Němec (Jan Němec - Film) či Jiří Suchý (Perplex).
- V oblasti výroby dokumentárních a publicistických filmů se hned od počátku devadesátých let nejdůsledněji uplatnila firma režiséra Fera Feniče Febio, v oblasti výroby např. televizních pořadů o filmu (Kinobox, Prology, Český lev) zase VAC - Vachler Art Company producenta Petra Vachlera. Jejich expanzi umožnilo mj. i převedení někdejší státní organizace Krátký film od roku 1991 na akciovou společnost KF a poté v roce 1993 její privatizace (od roku 1996 nese firma název Krátký Film Praha).
- zástupci ze státních studií (Krátký film, Filmové studio Barrandov), od roku 1991 začali zakládat své vlastní f-my: Jiří Ježek (Space films), Přemysl Pražský (Luxor), Jan Balzer (BIF, Balzer International Film), Rudolf Mos nebo Jaroslav Bouček (BUC-FILM), ad.

-

Produkční kontexty

- Ve výrobě dokumentárních a publicistických filmů se hned od počátku devadesátých let dominuje firma režiséra Fera Feniče Febio
- v oblasti výroby např. televizních pořadů o filmu (Kinobox, Prology, Český lev) zase VAC - Vachler Art Company producenta Petra Vachlera
- převedení někdejší státní organizace Krátký film od roku 1991 na akciovou společnost KF a poté v roce 1993 její privatizace (od roku 1996 nese firma název Krátký Film Praha)
- na existenci současného českého filmu hraného, dokumentárního i animovaného má největší zásluhu **veřejnoprávní Česká televize**, a to hned od svého vzniku v roce 1992 pod vedením tehdejšího generálního ředitele Iva Mathé - - - kritika ze strany koncesionářů, tak nezávislých producentů: např. *Don Gio* (1992, r. Šimon a Michal Cabanovi) a *Krvavý román* (1993, r. Jaroslav Brabec), nebo *Jedna ruka netleská* (2003, r. David Ondříček).
- U dokumentárního filmu se ČT nejpozději od roku 1993 stala prakticky jediným odbytištěm žánru, který postupně ztratil svého dosavadního výrobce Krátký film i místo v kinech.

Produkční kontexty

- 3. 2. 1994 založení Asociace producentů v audiovizí (APA) s předsedou Pavlem Strnadem
- 2. 9. 2002 zahájení činnosti Českého filmového centra (ČFC), náhrady za stále chybějící státní filmový institut. Provozovatelem ČFC je APA, jeho úkolem je shromažďovat informace a kontakty z oblasti kinematografie a pomáhat její propagaci v zahraničí.
- udělování cen Český lev (poprvé za rok 1993): od roku 1995 je uděluje tehdy založená Česká filmová a televizní akademie (ČFTA), jejíž vznik, stejně jako Českého lva, inicioval producent Petr Vachler

- Použití **nových technologií**, především lehkých digitálních videokamer a citlivějších způsobů synchronizace obrazu a zvuku
- možnost maximálního využití reálů a redukce filmového štábu - - - minimalizace výrobních nákladů
- *Jízda* (1994) Jana Svěráka, *Anděl Exit* (2000) Vladimíra Michálka, *Noční hovory s matkou* (2000, 2003) Jana Němce

Dramaturgie

- narušování klasické dramaturgické stavby uměleckého díla + bývalá režimní služebnost dramaturgie navozovala dojem, že režisér se bez scenáristy a dramaturga obejde
- odvrát od české exilové a samizdatové literatury, která mohla začít vycházet i oficiálně
- obrát společenské mentality spíše k budoucnosti než k minulosti
- dílčí reflexe padesátých let scenáristů Milana Ležáka (*Vracenky*, 1990, r. Jan Schmidt) a Václava Šaška (*Jen o rodinných záležitostech*, 1990, r. Jiří Svoboda), látky Jiřího Stránského, které na plátno převedl Hynek Bočan (*Bumerang*, 1997; *Zdivočelá země*, 1997) nebo dokument. cyklus Jiřího Stránského a režiséra Milana Maryšky *Ztráta paměti* (2000) či podobný projekt režisérů Olgy Sommerové, Petra Nikolaeva a Jana Šterna *Ztracená duše národa* (2002)

- nastupující režiséři produkují **autorské, osobně nebo generačně stylizované výpovědi** s mozaikovitou strukturou vyprávění, volným sledem asociací, atakování obvyklých postupů a schémat: *Mladí muži poznávají svět* (1996, r. Radim Špaček), *Mrtvej brouk* (1998, r. Pavel Marek), *Rychlé pohyby očí* (1998, r. Radim Špaček), *Cabriolet* (2001, r. Marcel Bystroň), *Láska shora* (2002, r. Petr Marek)

Dramaturgie

Realizace scénářů **zkušených scénáristů**

- **Vladimíra Körnera:** *Anděl milosrdenství* (1994, r. Miloslav Luther) *Kuře melancholik* (1999, r. Jaroslav Brabec) a *Pramen života - Der Lebensborn* (2000, r. Milan Cieslar)
- **Václava Šaška** (*Helimadoe*, 1993, r. Jaromil Jireš; *Výchova dívek v Čechách*, 1997, r. Petr Koliha)
- **Jiřího Hubače** (*Učitel tance*, 1995, r. Jaromil Jireš; *Fany*, 1995, r. Karel Kachyňa; *Všichni moji blízcí*, 1999, r. Matej Mináč; *Babí léto*, 2001, r. Vladimír Michálek) či Miloše Macourka (*Král Ubu*, 1996, r. F. A. Brabec; *Pták Ohnivák*, 1997, r. Václav Vorlíček; *Jezerní královna*, 1998, r. Václav Vorlíček; *Kytice*, 2000, r. F. A. Brabec; *Mach, Šebestová a kouzelné sluchátko*, 2001, r. Václav Vorlíček).

- tandem scenáristy **Zdeňka Svěráka** a jeho syna režiséra **Jana Svěráka**: *Obecná škola*, 1991; *Akumulátor 1*, 1994; *Kolja*, 1996; *Tmavomodrý svět*, 2001

- **Zdeněk Svěrák** psal i pro Jiřího Menzela (*Život a neobyčejná dobrodružství vojáka Ivana Čonkina*, 1994) nebo Karla Smyczka (*Lotrando a Zubejda*, 1997)

Dramaturgie

smysl pro pevnější dramaturgii filmu z mladších autorů: např. Alice Nellis (*Ene bene*, 2000; *Výlet*, 2002) či Bohdana Slámy (*Divoké včely*, 2001); Petr Jarchovský, stálý scenárista režiséra Jana Hřebejka (*Šakalí léta*, 1993; *Pelíšky*, 1999; *Musíme si pomáhat*, 2000; *Pupendo*, 2003; *Horem pádem*, 2004; *Kráska v nesnázích*, 2006) , Petr Zelenka, Šaša Gedeon navazující na odkaz ČNV (*Indiánské léto*, 1995; *Návrat idiota*, 1999). Vladimír Michálek kafkovský debuu *Amerika* (1994) a do normalizace zasazené *Zapomenuté světlo* (1996)

Dramaturgie

IV. Režisérská generační výměna

- Poslední příslušníci předválečné generace Jiří Weiss (*Marta a já*) a Otakar Vávra (*Moje Praha*)
- **příslušníci poválečné generace:**
 - Jiří Krejčík např. setřih videomateriálu z roku 1989 (*Maturita v listopadu*, 2000)
 - Vojtěch Jasný *Proč Havel?* (1991) a *Návrat ztraceného ráje* (1999)
 - Karel Kachyňa, který kromě několika televizních filmů a seriálů natočil ve francouzské koproduci snímek z prostředí židovského ghetta *Poslední motýl* (1990), podle scénáře svého dávno zemřelého scenáristy Jana Procházky *Městem chodí Mikuláš* (1992), klasicky uměřené vesnické drama *Kráva* (1993) a opět z židovského prostředí tragédii *Hanele* (1999).
- Pouze okrajově vstoupil do kinematografie devadesátých let Jindřich Polák - dvěma filmy pro děti, které napsal spolu s Václavem Šaškem: *Kačenka a strašidla* (1993) a *Kačenka a zase ta strašidla* (1993)
- Komédie Františka Filipa *Nebát se a nakrást* (1999), pokus Martina Hollého o akční žánr ve filmu *Cesta peklem* (1995) a příběh Zdislavy z Lemberka do Ludvíka Ráže *V erbů Ivici* (1995), filmový návrat Jiřího Svobody *Sametoví vrazi* z roku 2005
- Jiří Menzel *Život a neobyčejná dobrodružství vojáka Ivana Čonkina* (1993), *Obsluhoval jsem anglického krále* (postprodukce, 2006)

Dramaturgie

- Jaromil Jireš: *Helimadoe a Učiteli tance; Dvojrole* (1999)
- Juraj Herz natočil kafkovskou alegorii *Pasáž* (1997)
- Jan Němec po šokující filozofické bizererii *V žáru královské lásky* (1990) a mystické šifře *Jméno kódu Rubín* (1996) dospěl až k nostalgické životní bilanci v autobiografických *Nočních hovorech s matkou* (2000, 2003), oceněných i v zahraničí.
- Drahomíra Vihanová *Pevnost* (1994) se snažila oživit způsob myšlení i poetiku šedesátých let, film *Zprávě o putování studentů Petra a Jakuba* (2000) byl odmítnut kritikou i nezájem diváků.
- Kontroverzní a odmítavé bylo skoro už tradičně přijetí filmů Věry Chytilové: mozartovské parodie *Mí Pražané mi rozumějí* (1991), privatizační komedie *Dědictví aneb Kurvahošigutntag* (1992), politické morality *Pasti, pasti, pastičky* (1998), alegorie *Vyhnání z ráje* (2001), *Pátrání po Ester* (2005), *Hezké chvíle bez záruky* (2006)

Dramaturgie

- autorské projekty Karla Vachka *Malý kapitalista: Nový Hyperion aneb Volnost, rovnost, bratrství* (1992), *Co dělat? (Cesta z Prahy do Českého Krumlova aneb Jak jsem sestavoval novou vládu)* (1996), *Bohemia docta aneb Labyrint světa a lusthaus srdce (Božská komedie)* (2000) a *Kdo bude hlídat hlídače? Dalibor aneb Klíč k chaloupce strýčka Toma* (2002), *Záviš – Kníže pornofolku pod vlivem Griffithovy Instolerance* (2006)
- „Vachkova škola“ (Vít Janeček, Jan Gogola, Petr Marek, Filip Remunda, Vít Klusák)
- Dušan Hanák: stříhový dokument o totalitě *Papierové hlavy* (1996)
- Juraj Jakubisko černá komedie *Lepšie byť bohatý a zdravý ako chudobný a chorý* (1992). Po deseti letech, v roce 2002 ji uvedl v novém sestřihu a už pod českým názvem, mezi tím natočil vzníceně varovné podobenství *Nejasná zpráva o konci světa* (1997), *Post Coitum* (2004), *Love Story Bathory* (postprodukce 2006)

Filmová distribuce / návštěvnost

- K poklesu diváků docházelo v mírném tempu nepřetržitě od konce 50. let, které zesílilo ke konci osmdesátých let, ačkoli se rozvolňovala dramaturgická politika vstříc divácké atraktivitě
- 1990 byla návštěvnost o 15 mil. návštěvníků méně, tj. třetinový pokles (obdobně v divadlech, knihovnách a galeriích)
- V 90. letech se stabilizoval počet návštěvníků na cca 30 mil. za rok
- V letech 1993-1994 došlo k nasycení zájmu diváků po dříve nedostupných filmech, v těchto letech poklesla divácká návštěvnost o 30%
- Snižování počtu kin 2000 kin/1989 - - - 1200 kin/1993, 1994
- Rušení kin na vesnicích a malých městech; ve větších městech téměř zmizela kina z center měst (Multiplexy)
- Televizní a DVD nabídka